

PREWSPÓŁCZYNNIK ODLICZENIA VAT NALICZONEGO

Joanna Pęczek-Czerwińska

PRAWO W PRAKTYCE

Wolters Kluwer

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie nie tylko
tuż przed egzaminem

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Rozwiązania
Odpowiedzi

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Nowe przepisy

PREWSPÓŁCZYNNIK ODLICZENIA VAT NALICZONEGO

Joanna Pęczek-Czerwińska

PRAWO W PRAKTYCE

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2016

Stan prawny na 1 kwietnia 2016 r.

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Kinga Zając

Opracowanie redakcyjne
Agnieszka Bąk

Łamanie
Fotoedytor

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawoLubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-8092-323-2

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział 1	
Systematyka publikacji	19
Rozdział 2	
Zasady ogólne dotyczące systemu podatku naliczonego	21
2.1. Prawo podatnika do odliczenia podatku naliczonego	23
2.2. Ograniczenia w odliczeniu podatku naliczonego	25
2.3. Współczynnik sprzedaży – towary i usługi wykorzystywane jednocześnie do czynności opodatkowanych i zwolnionych z VAT	27
2.4. Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 października 2011 r., I FPS 9/10	29
2.5. Odliczenie podatku naliczonego od wydatków mieszanych w okresie przedakcesyjnym	33
Rozdział 3	
Prewspółczynnik a regulacje unijne	42
3.1. Dyrektywa VAT	42
3.2. Związek wydatków z czynnościami opodatkowanymi VAT	46

3.3. Związek wydatków z czynnościami pozostającymi poza systemem VAT	52
--	----

Rozdział 4

Nowelizacja ustawy VAT obowiązująca

od 1 stycznia 2016 r.	58
4.1. Cel wprowadzenia przepisów o prewspółczynniku	60
4.2. Miejsce przepisów dotyczących preproporcji w systemie podatku VAT	62
4.3. Podmioty zobowiązane do stosowania preproporcji ...	64
4.4. Przedmiotowy zakres stosowania przepisów o prewspółczynniku	66
4.5. Działalność gospodarcza oraz cele inne niż działalność gospodarcza	68
4.6. Działalność gospodarcza	70
4.6.1. Działalność gospodarcza w rozumieniu ustawy VAT	70
4.6.2. Działalność gospodarcza w rozumieniu dyrektywy VAT	73
4.6.3. Niezgodność przepisów ustawy VAT z regulacjami unijnymi	76
4.6.4. Czynności składające się na działalność gospodarczą	77
4.6.5. Działalność gospodarcza zwyczajowa i okazjonalna	78
4.6.6. Czynności niestanowiące działalności gospodarczej	79
4.6.7. Nabycie, emisja lub sprzedaż akcji i udziałów	81
4.6.8. Posiadanie akcji lub udziałów, otrzymywanie dywidend lub udziałów w zysku	83
4.6.9. Nabywanie i posiadanie obligacji	84
4.6.10. Udzielanie pożyczek	84
4.6.11. Zakładanie lokat bankowych, depozytów i tym podobnych instrumentów finansowych oraz otrzymywanie odsetek z tego tytułu	85
4.6.12. Zwykłe wykonywanie prawa własności	87

4.6.13. Sprzedaż nieruchomości	89
4.6.14. Wykorzystywanie majątku rzeczowego	89
4.6.15. Wsparcie dla związków zawodowych	90
4.6.16. Zakładowy fundusz świadczeń socjalnych	91
4.6.17. Działalność charytatywna	92
4.6.18. Rozróżnienie transakcji prywatnych i gospodarczych	93
4.7. Cele inne niż działalność gospodarcza	94
4.8. Preproporcja a świadczenia nieodpłatne opodatkowane VAT	100
4.9. Preproporcja a cele osobiste	107
4.10. Preproporcja a pojazdy samochodowe	112
4.11. Sposób określenia proporcji	122
4.12. Jedna metoda w ramach sposobu określenia proporcji czy kilka metod równocześnie?	127
4.13. Sposób określenia proporcji – dostępne dane	132
4.13.1. Średnioroczna liczba osób, liczba godzin, powierzchnia	134
4.13.2. Średnioroczna liczba osób i średnioroczna liczba godzin roboczych	137
4.13.3. Średnioroczna powierzchnia	143
4.13.4. Obrót roczny z działalności gospodarczej oraz otrzymane przychody z działalności innej niż działalność gospodarcza	148
4.13.5. Delegacja ustawowa dla Ministra Finansów do ustanowienia innych sposobów określenia proporcji oraz wskazania danych	155
4.13.6. Sposób określenia proporcji – inne dane	158
4.13.7. Czego nie uwzględniać przy kalkulacji prewspółczynnika?	161
4.14. Kalkulacja preproporcji – kwestie techniczne	170
4.15. Preproporcja u podatników rozpoczynających działalność	172
4.16. Brak adekwatności danych do sytuacji podatnika	179
4.17. System korekt	180
4.17.1. Korekta wynikająca z urealnienia preproporcji za dany rok podatkowy	180

4.17.2. Korekta wynikająca ze sprzedaży środków trwałych i WNiP lub likwidacji działalności gospodarczej w okresie korekty	187
4.17.3. Zmiana przeznaczenia	190
4.17.3.1. Zmiana przeznaczenia – środki trwałe oraz WNiP o wartości początkowej przekraczającej 15.000 zł	191
4.17.3.2. Zmiana przeznaczenia – środki trwałe i WNiP o wartości początkowej nieprzekraczającej 15.000 zł oraz towary i usługi inne niż środki trwałe oraz WNiP	193
4.17.3.3. Zmiana przeznaczenia – towary handlowe i surowce	194
4.17.3.4. Zmiana przeznaczenia – towary i usługi nabyte do wytworzenia środków trwałych oraz WNiP	196
4.17.4. Zbycie przedsiębiorstwa lub zorganizowanej części przedsiębiorstwa	197
4.17.5. Korekta dokonywana przez podatników, dla których sposób określenia proporcji wskazuje rozporządzenie wykonawcze	197
4.17.6. Zmiana sposobu określenia proporcji	199
4.17.7. System korekt a brak wykazania podatku naliczonego do odliczenia	200
4.17.8. Korekta a brak obowiązku składania deklaracji podatkowych przez podatników „zwolnionych” z podatku	201
4.18. Preproporcja a nieruchomości	202
4.18.1. Wydatki na wytworzenie lub nabycie nieruchomości (praw użytkowania wieczystego gruntów)	205
4.18.2. Wydatki inne niż poniesione w związku z wytworzeniem lub nabyciem nieruchomości (praw wieczystego użytkowania gruntów)	211
4.19. Zwroty podatku od wartości dodanej dla polskich podatników	212

4.20. Wejście w życie przepisów o przewspółczynniku oraz regulacje przejściowe	213
4.21. Czy przepisy o preproporcji mogą działać wstecz?	214
Rozdział 5	
Znaczenie przewspółczynnika dla wybranych podmiotów	228
5.1. Jednostki samorządu terytorialnego	228
5.2. Samorządowe i państwowe instytucje kultury	233
5.3. Uczelnie publiczne	234
5.4. Instytuty badawcze	235
5.5. Fundacje	237
5.6. Stowarzyszenia	238
5.7. Związki zawodowe	238
5.8. Spółki holdingowe	239
5.9. Przedsiębiorcy posiadający akcje lub udziały w innych podmiotach	246
5.10. Przedsiębiorcy zaangażowani w działalność charytatywną	248
Zestawienie orzecznictwa TSUE	251
Bibliografia	257

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

dyrektywa VAT	– dyrektywa 2006/112/WE Rady z dnia 28 listopada 2006 r. w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej (Dz. Urz. UE L 347 z 11.12.2006, s. 1, z późn. zm.)
k.c.	– ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.)
o.p.	– ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 613 z późn. zm.)
p.s.w.	– ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 572 z późn. zm.)
rozporządzenie wykonawcze	– rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 grudnia 2015 r. w sprawie sposobu określania zakresu wykonywania nabywanych towarów i usług do celów działalności gospodarczej w przypadku niektórych podatników (Dz. U. poz. 2193)
szósta dyrektywa	– szósta dyrektywa 77/388/EWG Rady z dnia 17 maja 1977 r. w sprawie harmonizacji ustawodawstw Państw Członkowskich w odniesieniu do podatków obrotowych – wspólny system podatku od wartości dodanej: ujednolicona podstawa wymiaru podatku (Dz. Urz. WE L 145 z 13.06.1977, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 9, t. 1, s. 23, z późn. zm.)

- u.i.b.** – ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytutach badawczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 371)
- u.o.p.d.k.** – ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.)
- u.p.d.o.f.** – ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 361 z późn. zm.)
- u.p.o.l.** – ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 849 z późn. zm.)
- u.s.d.g.** – ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.)
- u.s.g.** – ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1515 z późn. zm.)
- ustawa nowelizująca z dnia 9 kwietnia 2015 r.** – ustawa z dnia 9 kwietnia 2015 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz ustawy – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. poz. 605)
- ustawa nowelizująca z dnia 7 lutego 2014 r.** – ustawa z dnia 7 lutego 2014 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 312)
- ustawa o ZFŚS** – ustawa z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 111 z późn. zm.)
- ustawa VAT** – ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 177, poz. 1054 z późn. zm.)
- ustawa VAT z 1993 r.** – ustawa z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz. U. Nr 11, poz. 50 z późn. zm.)
- u.z.z.** – ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1881)

Inne

Dz. U.	– Dziennik Ustaw
JST	– jednostka/jednostki samorządu terytorialnego
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
ONSAiWSA	– Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
TSUE, Trybunał	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WNiP	– wartości niematerialne i prawne
WSA	– Wojewódzki Sąd Administracyjny
ZFŚS	– zakładowy fundusz świadczeń socjalnych

WSTĘP

Podatek VAT jest określany mianem podatku pośredniego czy też podatku konsumpcyjnego, którego ciężar w całości ponosi ostateczny konsument. To jednak podatnicy, którzy uczestniczą w procesie produkcji oraz sprzedaży, są zobowiązani do odprowadzania do organów podatkowych kwot należnego podatku VAT – tj. podatku, który pobrali od swoich klientów z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług, po odliczeniu od niego kwot podatku VAT, który z kolei zapłacili swoim dostawcom, czyli podatku naliczonego.

Z powyższego wynika, że z perspektywy podatnika podatek VAT charakteryzuje się neutralnością na wszystkich etapach obrotu – niezależnie od tego, czy będzie to etap produkcji, czy też etap sprzedaży. Jest to efekt konstrukcji systemu VAT jako takiego, który zakłada, że jeśli nabyte towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania działalności gospodarczej opodatkowanej VAT, to podatek VAT poniesiony z tytułu ich nabycia podlega odliczeniu. Stosownie bowiem do zasady neutralności ciężar podatku VAT może ponieść zasadniczo tylko taka osoba, która nabywa towary i usługi na cele indywidualnej i ostatecznej konsumpcji, a nie na cele działalności gospodarczej opodatkowanej podatkiem VAT.

Sprawa jest oczywista w przypadku osób fizycznych, które nie prowadzą działalności gospodarczej, a więc typowych konsumentów ostatecznych. To takie osoby ponoszą przede wszystkim ciężar podatku VAT, nabywając towary i usługi, które konsumują. Za ostatecznych

konsumentów należy jednak uznać także inne podmioty (np. osoby prawne), które nie wykonują działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku VAT albo wykonują taki rodzaj czynności, w stosunku do których prawo do odliczenia nie przysługuje. Również te podmioty ponoszą ekonomiczny ciężar podatku z uwagi na brak prawa do odliczenia podatku naliczonego od dokonywanych przez nich zakupów.

Zagadnienie komplikuje się jednak w przypadku takich podmiotów, które w ramach swojej działalności wykonują zarówno działalność gospodarczą, jak i działalność inną niż działalność gospodarcza, a nabywane przez nie towary i usługi są wykorzystywane do celów mieszanych, bez możliwości ich jednoznacznego przypisania wyłącznie do jednego typu działalności.

Celem niniejszej publikacji jest przybliżenie Czytelnikom właśnie tego zagadnienia i próba wyjaśnienia kwestii wątpliwych w związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. ustawy nowelizującej z dnia 9 kwietnia 2015 r., wprowadzającej przepisy o „sposobie określenia zakresu wykorzystywania nabywanych towarów i usług do celów działalności gospodarczej”, zwanym w ustawie VAT „sposobem określenia proporcji”, a potocznie preproporcją albo prewspółczynnikiem.

Przepisy te dotyczą podatników, którzy nabyte towary i usługi wykorzystują do celów mieszanych, tj. jednocześnie do wykonywanej przez nich działalności gospodarczej, jak i do celów innych niż działalność gospodarcza – i nie jest możliwe przypisanie tych towarów i usług w całości do działalności gospodarczej. Podatnik, o ile zechce skorzystać z przysługującego mu prawa do odliczenia naliczonego podatku VAT w związku z wykorzystywaniem nabytych towarów i usług do wykonywania czynności opodatkowanych, będzie najpierw zobowiązany do stosownego obliczenia kwoty podatku naliczonego z uwzględnieniem prewspółczynnika. W istocie okazuje się jednak, że przepisy o prewspółczynniku nie są oparte na prostych i jednoznacznych zasadach. Są one także w wielu miejscach nieprecyzyjne i niejednoznaczne. W rezultacie istnieje wiele zagadnień, które

z całą pewnością będą obszarem sporów interpretacyjnych toczonych nie tylko pomiędzy przedstawicielami doktryny, lecz także, a może przede wszystkim, pomiędzy podatnikami a organami podatkowymi. Z uwagi jednak na znaczny stopień skomplikowania i niejednoznaczności przepisów o preporporcji do rozstrzygnięcia wątpliwości interpretacyjnych będzie mogła znaleźć zastosowanie zasada *in dubio pro tributario*, a więc nakaz rozstrzygania na korzyść podatnika. Warto pamiętać, że zasada ta w ograniczonym zakresie została wprowadzona do przepisów ordynacji podatkowej z dniem 1 stycznia 2016 r. poprzez dodanie art. 2a¹. Przepis ten nakazuje niedające się usunąć wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego rozstrzygać na korzyść podatnika².

¹ Artykuł 2a został dodany do przepisów ordynacji podatkowej ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1197).

² Stosowanie zasady rozstrzygania wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego na korzyść podatnika w kontekście art. 2a o.p. zostało wyjaśnione przez Ministra Finansów w interpretacji ogólnej z dnia 29 grudnia 2015 r., PK4.8022.44.2015, LEX nr 291496.

Rozdział 1

SYSTEMATYKA PUBLIKACJI

Niniejsza publikacja została pomyślana w ten sposób, aby kwestie związane ze stosowaniem przepisów o prewspółczynniku zostały przedstawione Czytelnikom w kontekście systemu VAT, ze szczególnym uwzględnieniem innych mechanizmów przewidzianych dla towarów i usług, które są wykorzystywane przez podatników do celów mieszanych, tj. jednocześnie do celów wykonywanej przez nich działalności gospodarczej oraz celów niemających charakteru gospodarczego, a także w kontekście dorobku orzeczniczego TSUE. Preproporcja nie będzie bowiem miała uniwersalnego zastosowania we wszystkich sytuacjach, w których nabyte towary i usługi są wykorzystywane jednocześnie do celów działalności gospodarczej oraz do celów innych niż działalność gospodarcza. Z jednej strony, nie można zatem stosować tych przepisów w oderwaniu od innych mechanizmów przewidzianych przez ustawę VAT dla towarów i usług wykorzystywanych do celów mieszanych. Z drugiej strony, nie można zapominać, że celem wprowadzenia przepisów o preproporcji jest określenie kwot naliczonego podatku VAT, co do których podatnikowi przysługuje prawo do odliczenia. W efekcie stosowanie przepisów o prewspółczynniku powinno następować z poszanowaniem zasady neutralności podatku VAT.

Dlatego też komentarz dotyczący *stricte* prewspółczynnika został poprzedzony przedstawieniem podstawowych zasad dotyczących prawa

podatnika do odliczenia podatku naliczonego wynikających z przepisów ustawy VAT, dyrektywy VAT oraz orzecznictwa Trybunału w zakresie m.in. nabywanych towarów i usług z przeznaczeniem ich do celów mieszanych.

Z perspektywy stosowania przepisów o przewspółczynniku oraz stanowiska prezentowanego przez organy podatkowe w trakcie prac nad nowelizacją ustawy VAT ciekawym zagadnieniem wydaje się także rys historyczny dotyczący, w szczególności, odliczenia VAT od zakupów wykorzystywanych do celów mieszanych w stanie prawnym obowiązującym do końca kwietnia 2004 r. i stanowiska prezentowanego przez sądy administracyjne w tym względzie.

Część publikacji dotycząca przewspółczynnika jako takiego została podzielona na dwa zasadnicze obszary tematyczne. W rozdziale 4. „Nowelizacja ustawy VAT obowiązująca od 1 stycznia 2016 r.” został przedstawiony komentarz dotyczący nowych przepisów, z praktycznymi przykładami i odniesieniami do sytuacji, w których przewspółczynniki nie powinny być stosowane. Rozdział 5. „Znaczenie przewspółczynnika dla wybranych podmiotów” dotyczy zaś podmiotów, dla których przepisy o preproporcji mogą mieć największe znaczenie. W niniejszym komentarzu przedstawiono jednak tylko wybrane podmioty i należy pamiętać o tym, że nie jest to katalog zamknięty.

Rozdział 2

ZASADY OGÓLNE DOTYCZĄCE SYSTEMU PODATKU NALICZONEGO

Prawo do odliczenia podatku naliczonego stanowi integralną część systemu VAT i zasadniczo nie podlega ograniczeniu. Jest ono wykonywane w sposób bezpośredni w stosunku do całego podatku obciążającego czynności powodujące naliczenie podatku. Każde zaś ograniczenie prawa do odliczenia z uwagi na fakt, że ma ono wpływ na wysokość obciążenia podatkowego, powinno być stosowane jako odstępstwo od zasady ogólnej, jaką jest odliczenie podatku przez podatnika, który wykonuje działalność gospodarczą uprawniającą do odliczenia – tj. co do zasady opodatkowaną podatkiem VAT.

Prawo do odliczenia podatku wymaga jednak, aby transakcje powodujące naliczenie podatku pozostawały w bezpośrednim i ścisłym związku z transakcjami uprawniającymi do odliczenia – zasadniczo opodatkowanymi VAT. Oznacza to, że prawo do odliczenia podatku VAT naliczonego przy nabyciu towarów lub usług wymaga, żeby wydatki poczynione celem ich zakupu stanowiły, co do zasady, element cenotwórczy transakcji obciążonych podatkiem należnym, rodzących prawo do odliczenia. W tym względzie dla zaistnienia prawa do odliczenia powinien zatem wystąpić bezpośredni związek pomiędzy nabytymi towarami i usługami a transakcjami opodatkowanymi VAT. Prawo do odliczenia jest jednak także przyznane

podatnikowi w przypadku braku bezpośredniego i ścisłego związku pomiędzy transakcją powodującą naliczenie podatku a transakcją opodatkowaną VAT. Dla istnienia prawa do odliczenia wystarczającą jest bowiem bezpośredni związek nabytych towarów i usług z całością działalności gospodarczej, w ramach której podatnik dokonuje czynności opodatkowanych podatkiem VAT. W takiej sytuacji nabyte towary i usługi należą do tzw. kosztów ogólnych podatnika i jako takie stanowią także element cenotwórczy dostarczanych towarów lub świadczonych usług.

Wskazane wyżej kwestie dotyczące podatku naliczonego stanowią wyraz dwóch podstawowych zasad systemu VAT – mianowicie zasady neutralności oraz zasady potrącalności podatku VAT. Zasady te mają zaś na celu całkowite uwolnienie podatnika prowadzącego działalność gospodarczą opodatkowaną VAT od obciążeń z tytułu podatku VAT przypadającego do zapłaty lub zapłaconego w związku z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą. Należy także pamiętać o tym, że zasada neutralności podatkowej, która ma zapewnić całkowite uwolnienie podatnika dokonującego czynności opodatkowanych VAT od ciężaru tego podatku, oznacza w rzeczywistości, iż opodatkowaniu VAT podlega ostateczna i indywidualna konsumpcja.

Nie można również zapominać o tym, iż zasada neutralności podatkowej stanowi wyraz zasady równego traktowania, która zakłada, że różne kategorie podmiotów gospodarczych znajdujących się w porównywalnej sytuacji są traktowane w taki sam sposób, tak aby uniknąć zakłóceń konkurencji na rynku wewnętrznym.

W polskim prawodawstwie wyrazem wskazanych wyżej fundamentalnych zasad systemu VAT jest art. 86 ust. 1 ustawy VAT (stanowiący implementację art. 168 dyrektywy VAT). Stosownie do tego przepisu: „W zakresie, w jakim towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych, podatnikowi, o którym mowa w art. 15, przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego”.

2.1. Prawo podatnika do odliczenia podatku naliczonego

Przepisy ustawy VAT, co do zasady, uzależniają prawo podatnika do odliczenia podatku naliczonego od dwóch warunków:

- i. spełnienia przesłanki pozytywnej, o której mowa w art. 86 ust. 1 ustawy VAT, czyli związku nabywanych towarów i usług z czynnościami opodatkowanymi, oraz
- ii. braku spełnienia przesłanek negatywnych, wyłączających prawo do odliczenia po stronie podatnika, określonych w szczególności w art. 88 ustawy VAT.

Jak wskazano powyżej, w zakresie pierwszego warunku prawo podatnika do odliczenia uzależnione jest od istnienia związku pomiędzy towarami i usługami nabytymi przez podatnika a czynnościami opodatkowanymi. Kwestia ta jest uregulowana w art. 86 ust. 1 ustawy VAT, zgodnie z którym: „W zakresie, w jakim towary i usługi są wykorzystywane do wykonywania czynności opodatkowanych, podatnikowi, o którym mowa w art. 15, przysługuje prawo do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego, z zastrzeżeniem art. 114, art. 119 ust. 4, art. 120 ust. 17 i 19 oraz art. 124”. Omawiany związek z czynnościami opodatkowanymi może mieć charakter bezpośredniego związku nabywanych towarów lub usług z konkretną transakcją (lub konkretnymi transakcjami) albo związku pośredniego z takimi transakcjami, poprzez bezpośrednie powiązanie zakupów z całokształtem działalności gospodarczej wykonywanej przez podatnika. Z art. 86 ust. 1 ustawy VAT wynika także *a contrario*, że brak związku dokonywanych zakupów z wykonywaniem czynności opodatkowanych oznacza zasadniczo brak prawa do odliczenia po stronie podatnika. Podatnik nie będzie zatem (z pewnymi wyjątkami) uprawniony do odliczenia VAT od zakupów dotyczących transakcji zwolnionych z VAT lub takich, które pozostają poza przedmiotowym zakresem podatku VAT.

Jeśli chodzi o drugi warunek determinujący – a właściwie wyłączający – prawo podatnika do odliczenia, to został on sprecyzowany w art. 88 ustawy VAT. Artykuł 88 ustawy VAT wprowadza szereg wyłączeń w zakresie prawa do odliczenia, nawet jeśli istnieje wskaza-

ny wyżej bezpośredni lub pośredni związek dokonywanych zakupów z czynnościami opodatkowanymi.

I tak, nawet pomimo istnienia związku zakupów z działalnością gospodarczą opodatkowaną VAT, stosownie do art. 88 ust. 1 pkt 4 ustawy VAT prawo do odliczenia nie przysługuje w odniesieniu do nabywanych przez podatnika usług noclegowych i gastronomicznych (z wyjątkiem nabycia gotowych posiłków przeznaczonych dla pasażerów przez podatników świadczących usługi przewozu osób).

Prawo do odliczenia nie dotyczy także, na podstawie art. 88 ust. 1a ustawy VAT, wydatków, które podlegają rozliczeniu na zasadach właściwych dla tzw. zwrotu kosztów poza VAT, o którym mowa w art. 29a ust. 7 pkt 3 ustawy VAT.

Wreszcie w myśl art. 88 ust. 3a ustawy VAT nie stanowią podstawy do obniżenia podatku należnego oraz zwrotu różnicy podatku lub zwrotu podatku naliczonego faktury i dokumenty celne w przypadku, gdy:

- sprzedaż została udokumentowana fakturami lub fakturami korygującymi wystawionymi przez podmiot nieistniejący;
- transakcja udokumentowana fakturą nie podlega opodatkowaniu albo jest zwolniona od podatku;
- wystawione faktury, faktury korygujące lub dokumenty celne:
 - a) stwierdzają czynności, które nie zostały dokonane – w części dotyczącej tych czynności,
 - b) podają kwoty niezgodne z rzeczywistością – w części dotyczącej tych pozycji, dla których podane zostały kwoty niezgodne z rzeczywistością,
 - c) potwierdzają czynności, do których mają zastosowanie przepisy art. 58 i 83 k.c.³ – w części dotyczącej tych czynności;
- faktury, faktury korygujące wystawione przez nabywcę zgodnie z odrębnymi przepisami nie zostały zaakceptowane przez sprzedającego;

³ Artykuł 58 k.c. – czynności dotknięte nieważnością bezwzględą: czynności prawne sprzeczne z ustawą albo mające na celu obejście ustawy; czynności prawne sprzeczne z zasadami współżycia społecznego; art. 83 k.c. – czynności pozorne.

- wystawiono faktury, w których została wykazana kwota podatku w stosunku do czynności opodatkowanych, dla których nie wykazuje się kwoty podatku na fakturze – w części dotyczącej tych czynności.

Artykuł 88 ust. 6 ustawy VAT ustanawia zaś zakaz odliczenia podatku w przypadku wewnątrzwspólnotowych nabyć towarów opodatkowanych w Polsce na podstawie art. 25 ust. 2 ustawy VAT w efekcie podania dostawcy przez nabywcę numeru potwierdzającego zarejestrowanie nabywcy dla celów transakcji wewnątrzwspólnotowych, jeśli towary w momencie zakończenia ich wysyłki lub transportu znajdują się na terytorium państwa członkowskiego innym niż terytorium Polski.

Przepisy art. 88 ust. 4 ustawy VAT wskazują dodatkowo, że obniżenia kwoty lub zwrotu różnicy podatku należnego nie stosuje się do podatników, którzy nie są zarejestrowani jako podatnicy VAT czynni, zgodnie z art. 96 ustawy VAT, z wyłączeniem przypadków, o których mowa w art. 86 ust. 2 pkt 7 ustawy VAT.

 Podsumowując powyższe, należy podkreślić, że podatnik, który prowadzi działalność gospodarczą, będzie uprawniony do odliczenia naliczonego podatku VAT, o ile wykaże związek bezpośredni lub pośredni pomiędzy nabywanymi towarami i usługami a czynnościami opodatkowanymi oraz w braku spełnienia przesłanek negatywnych, o których mowa w art. 88 ustawy VAT. Brak związku z czynnościami opodatkowanymi oznacza zaś, co do zasady, brak prawa do odliczenia.

2.2. Ograniczenia w odliczeniu podatku naliczonego

Wyrazem wspominanych wyżej zasad neutralności i potraćalności podatku VAT są pewne mechanizmy ograniczające prawo podatnika do odliczenia podatku naliczonego istniejące w ustawie VAT. Mechanizmy te dotyczą wydatków, których nie da się przypisać wyłącznie

do czynności opodatkowanych podatkiem VAT. Wśród mechanizmów tych należy wymienić:

- prewspółczynnik stosowany od dnia 1 stycznia 2016 r. na podstawie art. 86 ust. 2a–2h ustawy VAT w odniesieniu do nabycia towarów i usług wykorzystywanych jednocześnie do celów wykonywanej przez podatnika działalności gospodarczej i do celów innych niż działalność gospodarcza;
- ograniczenia wynikające z art. 86a ustawy VAT, dotyczące odliczenia naliczonego podatku VAT w zakresie wydatków związanych z pojazdami samochodowymi, które weszły w życie z dniem 1 kwietnia 2014 r.;
- proporcjonalne odliczenie podatku naliczonego w zakresie wytworzenia lub nabycia nieruchomości (ewentualnie praw wieczystego użytkowania gruntów) przeznaczonych zarówno do celów wykonywanej działalności gospodarczej, jak i do szeroko rozumianych celów osobistych, stosownie do art. 86 ust. 7b ustawy VAT zmienionego z dniem 1 stycznia 2016 r. (art. 86 ust. 7b ustawy VAT w stanie prawnym obowiązującym od dnia 1 stycznia 2011 r. dotyczył nieruchomości oraz praw wieczystego użytkowania gruntów, wykorzystywanych zarówno do celów działalności gospodarczej, jak i do innych celów);
- współczynnik sprzedaży, o którym mowa w art. 90 ustawy VAT, w odniesieniu do nabywanych towarów i usług wykorzystywanych przez podatnika jednocześnie – przyjmując pewne uproszczenie – do wykonywania czynności opodatkowanych i czynności zwolnionych z VAT.

Regulacje dotyczące preproporcji, wydatków związanych z pojazdami samochodowymi oraz nieruchomościami i prawami użytkowania wieczystego gruntów zostaną omówione w dalszej części komentarza, w punkcie 4.10. „Preproporcja a pojazdy samochodowe” oraz 4.18. „Preproporcja a nieruchomości”. W tym miejscu warto jednak poświęcić nieco uwagi współczynnikowi sprzedaży, co do którego istniały w przeszłości wątpliwości, czy przepisy art. 90 ustawy VAT mogły mieć zastosowanie nie tylko do transakcji dotyczących czynności opodatkowanych i zwolnionych z VAT, ale także czynności pozosta-